

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

-

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

-

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

-

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

-

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

-

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

-

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kieltä) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

-

Säätämisyjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

-

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

Uskonnonvapaus perusoikeutena ja ihmisoikeusnäkökulma

Perustuslain 2 luvun 11 §:ssä säädetään uskonnon ja omantunnon vapaudesta, johon sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Positiivinen uskonnonvapaus määritellään ihmisoikeudeksi myös eri ihmisoikeuksia koskevissa kansainvälisissä sopimuksissa, joihin Suomi on sitoutunut. Näin ollen myös valmiuslaissa on syytä tarkastella uskonnonharjoittamisen mahdollisuuksia poikkeusoloissa.

Työryhmän mietinnössä uudeksi valmiuslaiksi kerrotaan kohdassa 4.2.4.1 oikeusvaikutuksista perus- ja ihmisoikeuksiin ja kohdassa 4.2.4.2 tasa-arvoon. Uskontoa tai uskonnonharjoittamista mietinnössä ei mainita lainkaan.

1. Yleinen arvio perusoikeuskehyksestä

Valmiuslain kokonaisuudistuksen tavoitteena on luoda perustuslain kanssa sopusoinnussa oleva, ajantasainen ja tehokas sääntely poikkeusolojen hallintaan. Tämä tavoite on perusteltu kokonaisturvallisuuden näkökulmasta, mutta edellyttää samalla erityisen huolellista perusoikeusmyönteistä tulkintaa, koska poikkeusolojen toimivaltuudet voivat merkittävästi rajoittaa yksilön perusoikeuksia.

Uskonnonvapaus on perustuslain 11 §:ssä turvattu perusoikeus ja keskeinen ihmisoikeus. Sen suoja kattaa sekä positiivisen uskonnonvapauden (oikeus harjoittaa uskontoa) että negatiivisen uskonnonvapauden (oikeus olla osallistumatta uskonnollisiin käytäntöihin). Poikkeusoloissakin uskonnonvapauden rajoitusten tulee olla välttämättömiä, tarkkarajaisia ja oikeasuhtaisia.

2. Poikkeusolojen toimivaltuudet ja uskonnonvapauden suoja

Mietintö sisältää laajoja valtioneuvoston toimivaltuuksia, joiden käyttöönotto voi vaikuttaa koko väestöön sekä yhteisöjen toimintaan. USKOT foorumin näkökulmasta on tärkeää varmistaa, että:

- uskonnollisten yhteisöjen toimintaedellytyksiä ei rajoiteta ilman erityisen painavaa ja välttämätöntä syytä
- mahdolliset kokoontumista, liikkumista tai toimintaa koskevat rajoitukset eivät muodosta tosiasiallista estettä uskonnon harjoittamiselle
- rajoitukset eivät kohdistu epäsuorasti tai syrjivästi uskonnollisiin vähemmistöihin

3. Suhteellisuusperiaate ja vaikutusten arviointi

Rajoitusten tulee olla viimesijaisia keinoja, ajallisesti rajattuja ja säännöllisesti uudelleenarvioituja. Lieventäviä ja vaihtoehtoisia ratkaisuja tulee käyttää aina, kun se on mahdollista.

4. Viranomaisten katsomuksellinen neutraalisuus

Valmiuslain toimeenpanossa on varmistettava julkisen vallan katsomuksellinen puolueettomuus sekä uskonnollinen ja maailmankatsomuksellinen yhdenvertaisuus.

5. Yhdenvertaisuus ja uskonnollisten vähemmistöjen asema

Jatkovalmistelussa tulee tehdä erillinen vaikutusarvio uskonnollisiin vähemmistöihin sekä pieniin uskonnollisiin yhteisöihin kohdistuvista vaikutuksista.

6. Uskonnonvapaus osana kriisinkestävyyttä ja yhteiskuntarauhaa

Uskonnolliset yhteisöt ovat kriisitilanteissa merkittäviä henkisen tuen tarjoajia, yhteisöllisyyden vahvistajia ja haavoittuvien ryhmien tukijoita. Lainsäädännön tulee tunnistaa tämä rooli. Uskonnollisia yhteisöjä tulee kohdella tässäkin roolissa yhdenvertaisesti.

Koska uskonnon harjoittamiseen liittyy monissa uskonnoissa myös yhteisöllisyyttä, on tärkeää, että uskonnollisilla yhteisöillä on mahdollisuus käyttää omia tilojaan uskonnonharjoittamiseen ja yhteisöllisyyden ylläpitämiseen. Myös mahdollisuudet suorittaa kullekin yhteisölle tärkeitä toimituksia on taattava. Joitakin toimituksia voi joissakin yhteisöissä suorittaa vain jompaa kumpaa sukupuolta oleva. Näin ollen erilaisia henkilövarauksia poikkeusolojen tehtäviin tehtäessä olisi hyvä ottaa huomioon, että uskonnolliset yhteisöt voivat huolehtia toimituksistaan myös poikkeusoloissa ja että niitä varten voi tehdä henkilövarauksia.

7. Uskonnolliset yhteisöt avunantajina

Uskonnollisilla yhteisöillä on hyvät tiedonvälityskanavat jäsenistölleen. Niitä voidaan hyödyntää poikkeusoloissa ja tavoittaa siten ihmisiä, joita muuten ei tavoitettaisi. Uskonnolliset yhteisöt tekevät jo nyt paljon yleishyödyllistä vapaaehtoistyötä järjestämällä mm. lasten ja nuorten harrastustoimintoja ja avustamalla vanhuksia, vammaisia, perheitä ja muita avun tarpeessa olevia. Kun Venäjä hyökkäsi Ukrainaan v. 2022, uskonnolliset yhteisöt keräsivät avustustarvikkeita ja kuljettivat niitä Puolassa Ukrainan rajalla sijaitseviin avustuskeskukseen. Uskonnolliset yhteisöt myös avustivat tuomaan pakolaisia Ukrainasta, majoittamaan ja ruokkimaan heitä, hoitamaan viranomaisasiat ja opettamaan käytännön asiointia kaupoissa ym. Lisäksi pakolaiset tutustuivat paikallisiin ja heille järjestettiin suomenkielen opetusta. Tämä auttoi heitä kotiutumaan ja vähensi viranomaisten työtä ja kustannuksia.

8. Suositukset jatkovalmisteluun

- Uskonnonvapauden perusoikeutena vaikutusarvio osaksi lain perusteluja
- Nimenomainen velvoite huomioida uskonnonvapaus toimivaltuuksien käytössä
- Uskonnollisten yhteisöjen kuuleminen jatkovalmistelussa
- Selkeät suhteellisuus-, määräaikaaisuus- ja tarkistusmekanismit

8. Yhteenveto

Valmiuslain uudistus on merkittävä turvallisuuspoliittinen hanke, mutta sen legitimizeetti ja kestävyys edellyttävät, että uskonnonvapaus säilyy vahvasti turvattuna myös poikkeusoloissa. Perusoikeuksien kunnioittaminen vahvistaa luottamusta viranomaisiin ja tukee yhteiskunnan kriisinkestävyyttä.

USKOT-foorumin puolesta

Emma Käsper (ent. Patovuori) Ihmisoikeusjaosto

Eila Ratasvuori Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvojaosto

Kuusikallio Katri

Uskontojen yhteistyö Suomessa - USKOT-foorumi ry